

СТАНОВИЩЕ

ОТ

ПРОФ. Д.Ф.Н. АЛЕКСАНДЪР ТОДОРОВ АНДОНОВ ЗА
ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА НИКОЛЕТА СТИЛИЯНОВА НИКОЛОВА НА ТЕМА:
“ОЦЕНЯВАНЕТО ПО ФИЛОСОФИЯ В СРЕДНОТО УЧИЛИЩЕ В БЪЛГАРИЯ-
СЪДЪРЖАТЕЛНИ И ТЕХНОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ” ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР” ПО ФИЛОСОФСКО
НАПРАВЛЕНИЕ 2.3 ФИЛОСОФИЯ (ФИЛОСОФИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО)

Предложеният за защита дисертационен труд е в обем 160 страници. Текстът е структуриран в Увод, четири точки, Заключение и Библиография. Първа точка е наречена Предназначението на оценяването и някои проблеми, свързани с оценяването на постиженията на ученика. Втора точка е озаглавена Цели и функции на обучението по философия. Трета точка се нарича Съдържателни аспекти на обучението и оценяването по философия. Четвърта точка е наречена Технологични аспекти на оценяването по философия. Справката за използваната литература съдържа 70 заглавия, от които 44 на английски език. Използвани са учебници, помагала и ръководства по философия за средното училище - общо 25 на брой. Използвани са също документи и архиви -14 на брой. Всичко използваните заглавия са 109. Пет от посочените от тях са от Интернет.

В “Приносни моменти в дисертационния труд”(Автореферат:21) Николета Николова заявява, че “Настоящата дисертационна разработка показва някои конкретни концептуални обръквания и проблеми по отношение на оценяването по философия на ниво наредби и програми, съдържание на обучението и технология на оценяването, разрешаването на които би съдействало в посока съответствие между оценяване и цели на обучение по философия.”

Николета Николова е наясно, че “от една страна, в образованието широко се използва (и няма как иначе) концепцията на бихевиоризма в качеството иМ на набор от правила за измерване на поведението, което се променя в резултат от ученето. От друга страна, влиятелни в образованието са концепцията за личностно развитие и конструктивизма, които налагат своя понятиен апарат в оценяването и обучението” (Дисертацията:3).

Според нея ”вътрешните, активно изградени конструкти обаче не могат прецизно да бъдат измерени, нито пасват на спецификата и структурата на която и да е измервателна

скала” (Пак там). За нея е ясно също, че “радикалният бихевиоризъм пък отхвърля наличието на свободна воля и достойнство, което е в разрез с етиката на универсалното човешко равенство и възгледа за автономността на личността, залегнали в основата на хуманистичното образование (Пак там). “

Това разминаване води според нея до състоянието, че “результатите от обучението накъсват личностното развитие на отделни, повтарящи се постижения, в които не може да се вмести концепцията за личностно усъвършенстване” (Пак там).

Очевидно изправени сме пред много сложени проблеми, които имат различни равнища и се нуждаят от подробно обсъждане. Похвално е, че колегата Николета Николова прави опит да допринесе за преодоляването им с дисертационен труд.

Така описаното състояние на образователния процес в България от гледна точка на оценяването е принос на дисертацията. То позволява разгръщане на изследвания за изясняването на проблемите и намирането на решения. Николета Николова сама предлага система за оценяване с конкретизирани индикатори относно постиженията на учениците в процеса на обучението по философия. Аргументирането на такава система също е принос на дисертацията и.

Трябва да се има предвид, че проблемите на оценяването по философия са наистина много сложни и отговорни. Те обединяват началото и края на разумността на философията.

Аз ще се съсредоточа главно върху посочената “несъвместимост” от колегата Николова между “концепцията на бихевиоризма в качеството иМ на набор от правила за измерване на поведението и “концепцията за личностно развитие и конструктивизма”, която е свързана с “изграждането на понятия и ценности в съзнанието”, които не могат да се оценяват, “защото не са наблюдаеми” (Автореферат:5).

Според мен това е главният проблем, който следва да бъде изяснен за да може да се напредва по-нататък в изясняването на другите затруднения.

Моята преценка е, че несъвместимостта не е между “концепцията за личностно развитие и конструктивизма” и бихевиоризма, а в използването на бихевиоризма за оценяване на философия в образованието и философията като цяло. Известно е, че концепцията за личностното развитие и конструктивизма, аргументирана от Кант с ограничения, има претенцията да осигурява свободен достъп на обучаващите се до цялото многообразие на философичност, дори и такава, каквато младите хора биха желали да демонстрират самостоятелно. Обучението в средното училище е по философия, без ограничения за определени школи и течения. В този смисъл не е

философията, дори философията на конструктивизма, ако я вземем като обособена философия, която влиза в несъвместимост с оценяването по философията в образованието. Разбира се, казаното не определя как и какво ще се оценява в този процес.

Ако се съгласим с колегата Николова, че “именно бихевиоризмът”, и няма как иначе, задава правилата за измерване на поведението, което се променя в резултат от ученето, ясно е, че източникът на затрудненията не е във философията.

Трудностите не са само с бихевиоризма. В случая с дисертацията на колегата Николета Николова имаме и проблема, че “дисертационният труд следва логиката на изработване на модели за оценяване в дидактиката...”(Автореферат:8).

Както е известно философията не може да заимства от частни науки методи за дейността си. Казаното не означава, че философското образование не се съобразява и с дидактиката, но не може това да означава, че изискванията на дидактиката за оценяване следва да заменят философското познание за това какво и как да се оценява в обучението по философия.

В общи линии организацията на обучението по философия каквато имаме сега в българското училище е постигната с такава философска саморефлексия, че има претенцията и успява да защити правото на цялото многообразие на философичността да участва в образователния процес на младите хора (Митренцева, Мая. Философията на промяната. Философските дисциплини в училище след 1991 г. Е. издание. ЕИ “LiterNet” Варна, 2015).

За съжаление в наличната организация отсъстват стандарти за оценяване, които да съответстват на тази философска саморефлексия, пропуск, който създава наистина съществени затруднения в образователния процес, посочени и от Николета Николова. Предложението на колегата Николова да се преодолее наличното състояние като се използват възможностите на бихевиоризма и философията на езика за разработването на индикатори за оценяване в училище, така както тя го представя, според мен е проблематично.

На първо място то създава затрудненията, че се отнася до “начина, по който **се изказваме** за постиженията на ученика...”. В случая не става въпрос за предложение, което показва напредък в познанието ни за философските компетентности на учениците в образователния процес, които следва да бъдат оценявани. Целта е да се допринесе за “формулиране на изречения, които описват наблюдаемото поведение или проявление на способности, за да може да се представи значението на онези изречения от програмите

и езика на образованието, които включват ментални предикати или това са описания на всички публични демонстрации, до които изпитващите имат достъп...”

(Автореферат:11). Имат се предвид изказвания на оценяващите относно поведение или проява на способности **с оглед на значенията на изречения от програмите и езика на образованието.**

Не казвам, че не трябва да има съгласуване на формулировките на оценяващите със значенията и смислите от програмите и езика на образованието. Да се свеждат преценките за оценяването на учениците до изречения, които се съгласуват само с налични значения на изречения от програми и езика на образованието означава образователният процес изцяло да се подчини на администриране чрез вече постигнати резултати.

Подобна организация на оценяването от философска гледна точка обезсмисля образователния процес, защото пропуска, че значенията се отнасят до реалности, които се познават с постигането от познаващите на субектност (личностност) и съответните способности да се справят с проблемите в отношенията си към тях.

В оценяването на постиженията на обучаващите се в обучението по философия се занимаваме с познанието на оценяващите на познанието на обучаващите се. Познанието на познанието обаче е осъществяване на същинския духовен процес, в който протича личностното развитие на ученика и за който философията носи пряка отговорност. Едва в единството на този процес следва да се конкретизира и формулирането на изречения, както и съгласуването им със значенията на изреченията в програмите и изискванията на дидактиката.

Според колегата Николета Николова философията “не е експериментална наука” (Дисертация:30). Това твърдение не е доказано. Може обаче да се посочи, че за някои философи философските категории не могат да имат друга употреба освен емпирична (Кант. Критика на чистия разум. 1967.: 31), а в процеса на откриването и изобретяването, а с това и на обучението, което ги практикува, несъмнено и експериментална употреба.

Вярно е, има философски теоретизации, които не желаят да се обвързват с научния емпиричен метод, още по-малко с експерименталния метод. Тази констатация обаче не важи за цялата философия, но за цялата философия не може да не важи изискването да осъществява познания на реалности през открития, изобретявания и проектирания.

Колегата Николова твърди, че до така наречените “вътрешните, непублични състояния”, “ние, учителите и всички останали специалисти нямат достъп” (Дисертацията: 31).

Такова разбиране обаче изключва възможност за преподаване на знаене от един човек на друг и с това духовната връзка между хората. Философите обаче са наясно, че “изобщо онова, което отличава знаещия от незнаещия, е способността да се преподава” (Аристотел. Метафизика. С. 2000: 981b5). Става въпрос за това, че без да може преподаващия да е наясно с промяната на “вътрешни, непублични състояния” на обучавания, преподаването е невъзможно.

Николета Николова приема, че “може да се предложи условно решение, което не свежда употребата на предикати за вътрешни психични състояния до такива изявления, които описват поведение, но учителят ще има достъп до условията за истинност на такива изявления. Когато учителят прави проверка, изпитва или оценява, той не проверява ментални репрезентации, нито ги описва в писането на рецензии. Това, което е налично за учителя, са решените задачи, написаните есета, поведението по време на участия в дискусии, решенията на казуси, като конкретни резултат” (Пак там:30).

От горното твърдение излиза, че в решени задачи и написани есета няма философска менталност и тя няма как надеждно да бъде установена и съответно оценена.

Тук наистина имаме много голям, основополагащ философски проблем. Не е възможно той да бъде разглеждан в становище по защита на дисертация дори и накратко.

Отбелязвам обаче, че от тази постановка на колегата Николета Николова следва, че организирана подкрепа за социализацията и личностното развитие на обучавашите се по философия в средното училище и спазване на човешките им права не е възможно.

Това разбиране не се съгласува и с разбирането на Аристотел за присъствието на всеобщите категории в езика дори и изказани “без каквато и да е връзка” (Аристотел.

Категории:25); на Кант, за когото “мисленето е познанието чрез понятия” (Кант.

Критика на чистия разум. С. 1967:143). Също така и с разбирането на Хегел за

“въплътеността” на мисловните форми “в езика на човека” (Хегел. Науката логика.

Първа част С. 1966:18).

По-различно обаче разглежда Николета Николова проблемите на обучението по философия през разбиранята на Райл за ролята на методите в процеса на обучение (Дисертацията:84).

Тя въвежда този проблем във връзка с разпознаването на проявите на ученика в зависимост от това дали той има или няма понятия или идеи за това, в което е въвлечен да изучава. Според нея “ние постепенно се учим” (Пак там) на създаване на понятия и идеи и цитира Райл, според когото “такова учене въобще не е възможно, ако учещият не започне сам да взема собствени решения, тоест да преподава сам на себе си (вж. Ryle

2009: 464)” (Пак там).

Николета Николова приема разбиранята на Райл за съществената роля на методите в образователния процес, която е свързана с поемането от ученика на отговорност за самообучение. “Ето защо, продължава тя може да се преподава как човек да прави и това, което не се преподава – методът е начин да се прави нещо, след като човек го усвои, той може както да го прилага към неопределени ситуации, така и да открие други методи да постигне целите си. Преподаването всъщност се състои в това, да направиш възможно за ученика това да се случи “ (Пак там). За нея разбиранята на Райл са “особено приложими в полето на философията, където целта не е да се преподават философски авторитети и история на философията...” (Пак там).

Цитираните обяснения не произтичат от бихевиорални разбираня. Без да твърдя, че въвличането на значението на философските методи за образованието по философия и образованието въобще през цитираните разбираня на Райл, към които Николета Николова се присъединява, решават автоматично проблемите на оценяването на обучението по философия, няма съмнение, че това е начинът, по който се извършва съществено придвижване към единството на създаване и преподаване на философия. Трябва обаче да се има предвид, че философската традиция е создала достатъчно определени различни методологии, с които да се разпознава и подкрепя личностното развитие на човека, в процеса на философстването, но без познанието на основанията им трудно ще може да се удържи единството на философията. Не може обаче този процес да бъде оставен на спонтанно “постепенно учене”, макар и да не е възможно той да се осъществява без спонтанността на личностното развитие.

Аз ще посоча само някои от тези методологии. На първо място ще поставя Платон с метода му за открития, с който човек става сведущ (Платон. Диалози. Т. 4. Филеб:390-392). След това Фр. Бейкън с обновяването на “науките и изкуствата и на цялото човешко знание” (Бейкън. С.1968:9). Кант, с обяснението му, че ние познаваме реалностите, имаме понятия за тях, не представи, когато можем да ги създадем (Кант. Критика на чистия разум. 1967.: 227-228 и сл.). Разбира се и Хегел с “новото понятие за научна трактовка” (Хегел. Науката логика. Първа част. 1966:14) и разбирането му, че “в размишлението се разкрива истинната природа на нещата в същата степен, в която това мислене е моя дейност и тази истинна природа е заедно с това пораждането на моя дух, именно пораждането на този дух като мислещ субект; тя е мое пораждане, моята проста всеобщност като просто в себе си “аз” или, с други думи, пораждане на моята свобода” (Гегел. Енциклопедия философских наук. Т.1. Наука логики:§ 23).

Струва ми се е ясно, че няма никакви особени затруднения, ако се познават тези особености на философското мислене във философското изследване, при положение, че се допуснат обучаващите се до свободно извършване на философско изследване, да се оценява доколко и какви са постиженията им в самосъздаването им като свободни личности с формулирани за целта критерии и индикатори. Индикаторите вероятно могат да бъдат различни, но не може да не се имат предвид философските категории и методи като индикатори за личностното развитие на обучаващите се по философия. От направените възражения срещу развитите схващания в дисертационния труд на колежата Николета Николова не следва да се прави изводът, че той не отговаря на изискванията да и бъде присъдена образователната и научна степен “доктор”. Това е така, защото извършеното от колежата Николета Николова е несъмнен принос в изясняването на случващото се с оценяването по философия в средното училище, което позволява да се предложат решения за подобряването на състоянието. Също така не е без значение факта, че формализации за индикатори на оценяване като предложената от Николета Николова би могла да има и определено значение за създаване на изкуствен интелект.

Ще гласувам на Николета Стилиянова Николова да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор” по философско направление 2.3 философия (философия на образованието) за дисертационния и труд “Оценяването по философия в средното училище в България- съдържателни аспекти”.

06. 09. 2019